

**Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih naroda
Studija slučaja: Implementacija ciljeva održivog razvoja
u Bosni i Hercegovini**

Sarajevo, avgust 2018.

Izjava o ograničenju odgovornosti

*Sadržaj ovog rada ne odražava mišljenje Centra za sigurnosne studije.
Odgovornost za informacije i stavove izražene u ovom radu snosi isključivo autor.*

Uvod

U 2015. godini, 193 zemlje članice Organizacije Ujedinjenih naroda, okupile su se na Samitu o održivom razvoju u New Yorku kako bi inicirale značajne promjene u svijetu, primarno u društveno-ekonomskoj i ekološkoj oblasti na različitim nivoima vlasti. Na Samitu je jednoglasno usvojena nova Agenda održivog razvoja 2015 - 2030. Njeni ciljevi predstavljaju nadogradnju prethodnog dokumenta Ujedinjenih naroda, koji je podrazumjevao implementaciju osam Milenijskih razvojnih ciljeva. Nova Agenda je vidno sveobuhvatnija u svom opsegu i bavi se osnovnim uzrocima siromaštva te univerzalnom potrebom razvoja za dobrobit svih ljudi. Misija Agende 2030 se sastoji od sprovođenja 17 međusobno povezanih ciljeva, koji bi trebali biti implementirani od svih članica Ujedinjenih naroda do 2030. godine, tretirajući globalno siromaštvo i glad, rodnu ravnopravnost, podstaći ekonomski rast, čistu i pouzdanu održivu okolinu te štititi pritom temeljna ljudska prava i pravosuđe pod okriljem vladavine prava.

Bosna i Hercegovina, kao zemlja članica Ujedinjenih naroda, također se obvezala da trajno doprinese poboljšanju stanja u društvu, na osnovu svojih prioriteta i potreba. Implementacija ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini koincidira i sa prioritetima u odnosu na njene aspiracije za članstvo u euroatlantskim integracijama. To potvrđuju izjave šefa Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini i specijalnog predstavnika EU, ambasadora Lars-Gunnara Wigemarka, da je Reformska agenda odlična prilika za Bosnu i Hercegovinu da „uhvati korak s ostatkom Evrope i priključi se Evropskoj uniji“¹.

U dokumentu "Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine za period 2018-2023", ističe se "da će vlasti Bosne i Hercegovine intenzivirati aktivnosti na doprinosu globalnim ciljevima održivog razvoja, usvajanjem u narednom periodu akcionog plana i mape puta za postizanje ciljeva održivog razvoja"². Međutim, ka ispunjavanju ciljeva održivog razvoja predстоji još mnogo napora koje trebaju uložiti lokalni i nacionalni predstavnici vlasti, a posebno treba izdvojiti aktivnosti koje je u narednom periodu neophodno provesti kako bi se izradila i usvojila Nacionalna strategija za održivi razvoj. Stvaranje i provedba ovog dokumenta je od iznimne važnosti, kako zbog bolje vizije predstavnika nacionalnih i lokalnih vlasti Bosne i Hercegovine prema prioritetima provedbe ciljeva održivog razvoja, tako i zbog unapređenja vidljivosti ciljeva održivog razvoja u zemlji.

Na kraju, potrebno je napomenuti da je spremnost i interes svake države prema ispunjenju ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda uslovljena i njezinim geografskim položajem, kao

¹ Vidjeti više na: <http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/08/SDGs-i-BiH-Final-BOS.pdf>

² Vidjeti: Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018-2023, strana 10. Dostupno na: <http://www.predsjednistvobih.ba/vanj/?id=79859>

i ekonomskim, društvenim i političkim uslovima. Uzimajući u obzir sve ove karakteristike, nesumnjivo je da za napredak Bosne i Hercegovine u implementaciji ciljeva održivog razvoja predstoji mnogo zahtjevnog rada i planiranja, a naročito u onim područjima koja nisu izričito navedena u Agendi Ujedinjenih naroda.

Od Milenijumskih razvojnih ciljeva do Ciljeva održivog razvoja

Ideja za Milenijumske razvojne ciljeve nastala je na Samitu Ujedinjenih naroda (UN), održanom u New Yorku 2000. godine. Cilj je bio izraditi niz globalnih ciljeva koji će doprinijeti borbi protiv siromaštva i njegovih raznih oblika, sprečavanju smrtonosnih, ali izlječivih bolesti te stvaranje boljih obrazovnih mogućnosti za svu djecu. Samit UN-a je rezultirao donošenjem Milenijumske deklaracije koja se zasnivala na osam razvojnih ciljeva, poznatih kao Milenijski razvojni ciljevi, koji su ujedno bili najuniverzalniji okvir za razvoj u svijetu do 2015. godine. Kao i druge članice UN-a, Bosna i Hercegovina (BiH) se obavezala da će pomoći u postizanju tih ciljeva te je stoga iskazala spremnost za njihovu implementaciju. U korak s tim, BiH je također uskladila svoje stajalište s Evropskom unijom (EU) u pogledu očuvanja životne sredine, a samim tim i u kreiranju ciljeva održivog razvoja.

Agenda o ciljevima održivog razvoja je, za razliku od Milenijumskih ciljeva koji su fokusirani na pružanje pomoći samo zemljama u razvoju, usmjereni na sve države u svijetu, bez obzira na njihov stepen razvijenosti. Kao primjer toga, posebno se navode siromaštvo i nejednakost, koji više nisu pojавa samo za određene dijelove planete, već mogu pogoditi i razvijene zemlje svijeta. Tako je na naprimjer "rodna neravnopravnost u 2017. godini postala jedan od ključnih problema s kojim se suočavaju razvijene zemlje, poput Kine, Japana i Sjedinjenih Američkih Država"³.

Usvajanjem Agende 2030 kao globalnog projekta, predstavljenog na političkom forumu o održivom razvoju na visokom nivou UN-a, svaka zemlja članica UN-a bi trebala da bude podstaknuta na borbu protiv zajedničkih problema u društvu, kao što su glad, borba protiv neravnopravnosti i nepravde te rješavanje pitanja klimatskih promjena. Istovremeno, "sve zemlje, uključujući i BiH, svojim građanima trebale bi omogućiti i bolji životni standard, poštujući njihova individualna i kolektivna ljudska prava kao i rodnu ravnopravnost, pružajući im također kvalitetno obrazovanje i potrebnu zdravstvenu zaštitu"⁴.

³ Dostupno na: <https://www.chinausfocus.com/political-social-development/are-the-sustainable-development-goals-achievable>

⁴ Sustainable Development Knowledge Platform". Department of Economic and Social Affairs of United Nations. <https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>

Zajedničkim djelovanjem do implementacije Ciljeva održivog razvoja

Kao što je prethodno istaknuto, globalni ciljevi održivog razvoja usvojeni su prije više od dvije godine i od tada u njihovoj implementaciji učestvuju različiti akteri, kao što su države, njihove vlade i ministarstva, poslovni sektor, civilno društvo ali i pojedinci. Ipak, dosadašnja istraživanja⁵ u ovoj oblasti pokazuju da, iako mnogi akteri na različitim nivoima posmatraju implementaciju ciljeva održivog razvoja kao obavezu, činjenica je da predstoji još dug put do njihove potpune implementacije. Ono što je nesporno je, da će taj proces biti vrlo spor ukoliko ne dođe do dobre i kvalitetne saradnje i partnerstva među različitim akterima na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, ali i šire.

Ključnu ulogu u pružanju podrške sprovođenju ciljeva održivog razvoja na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, prije svega trebaju imati institucije kao što su opštine, vlade i ministarstva. Ove institucije mogu imati važnu ulogu u edukaciji i povećanju svijesti građana o važnosti primjene ciljeva održivog razvoja, u podsticanju i jačanju međusobne saradnje kao i u podsticanju i jačanju partnerstava između drugih važnih aktera u ovoj oblasti. Također, ove institucije mogu i imaju priliku da na proaktiv način komuniciraju s javnošću i na taj način utvrde prioritete javnosti u vezi s ciljevima održivog razvoja.

Pored navedenih, "implementaciji globalnih razvojnih ciljeva posebnu pažnju trebaju posvetiti parlamenti kao i njihovi predstavnici"⁶, upravo zbog toga što ciljevi održivog razvoja predstavljaju sveobuhvatan okvir i njihova implementacija zahtijeva aktivnosti u vezi sa širokim nizom javnih politika u različitim sektorima. Tako na primjer, jedna od ključnih uloga poslanika je posvećenost izradi adekvatnog zakonodavnog okvira koji će omogućiti ostvarenje ciljeva, tako što će kroz zakone štititi siromašne, zalagati se za njihovu bolju ravnopravnost i na taj način promovisati djelotvornije sprovođenje ciljeva održivog razvoja.

U Priručniku za samoprocjenu "Parlamenti i Ciljevi održivog razvoja", ističe se da "parlamenti na tom polju, kao važne partnere, vide i vladina ministarstva i određena stručna tijela (kao što su organizacije civilnog društva, međunarodni razvojni partneri ili akademska zajednica). Takva partnerstva im omogućavaju da pristupe stručnim savjetima, širim izvorima informacija i mogućnostima za obuku"⁷. Između ostalog, posvećenost implementaciji ciljeva održivog razvoja poslanici mogu najbolje iskazati provođenjem kontinuiranog nadzora i pozivanjem vlade na odgovornost u toj oblasti. U tom kontekstu, na primjeru BiH biće

⁵ Vidjeti više na: <https://www.chinausfocus.com/political-social-development/are-the-sustainable-development-goals-achievable>

⁶ Priručnik za samoprocjenu "Parlamenti i Ciljevi održivog razvoja" Interparlamentarna unija, Narodna skupština Republike Srbije, 2017.

⁷ Priručnik za samoprocjenu "Parlamenti i Ciljevi održivog razvoja" Interparlamentarna unija, Narodna skupština Republike Srbije, 2017.

potrebno u narednom periodu odrediti prioritete, među kojima svakako jedan od primarnih treba biti izrada i usvajanje Nacionalne strategije za održivi razvoj, budući da je to važan preduslov da se pristupi članstvu EU.

Nadalje, predstavnici nacionalnih parlamenta svojim učešćem na međunarodnim konferencijama i forumima, također mogu da steknu uvid u ostvareni napredak svoje zemlje, zemalja susjeda ili međunarodnih aktera, i da u skladu s tim prilagode globalne napore u implementaciji ciljeva održivog razvoja. Jedan od najvažnijih foruma razmjene iskustava u ovoj oblasti je Politički forum UN-a na visokom nivou, na kojem se svake godine sastaju nacionalni lideri iz različitih zemalja. Kroz primjere dobre prakse u primjeni ciljeva održivog razvoja kao i kroz izazove u implementaciji sa kojima se suočavaju države u različitim dijelovima svijeta, predstavnici zemalja učesnica imaju priliku da na ovom forumu međusobno razmjenjuju iskustva i da kroz zajedničke preporuke usmjere djelovanje važnih aktera u implementaciji ciljeva održivog razvoja.

Na kraju, "važan akter koji doprinosi implementaciji ciljeva održivog razvoja je i poslovni sektor, koji kroz različite tehnološke inovacije, kroz saradnju i povezivanje s kreatorima politika, investitorima, akademskom zajednicom i civilnim sektorom može značajno doprinijeti u rješavanju globalnih izazova sa kojima se svijet suočava i na taj način učestvovati u ispunjavanju ciljeva i podciljeva održivog razvoja"⁸.

Imajući u vidu potrebu učešća različitih aktera u implementaciji globalnih razvojnih ciljeva, Mreža održivog razvojnog rješenja (eng. **Sustainable Development Solution Network**) je izradila Globalni Indeks o ciljevima održivog razvoja, dajući ocjenu za svaku državu pojedinačno u odnosu na njen doprinos provedbi. Tako je na primjer prema Globalnom indeksu⁹ BiH relativno loše pozicionirana, pri čemu se od 156 zemalja članica UN-a nalazi na 71 mjestu, a ujedno je i posljednja evropska zemlja na listi po provedbi ciljeva održivog razvoja. Prema rezultatima indeksa, BiH je također daleko najlošije ocjenjena za Cilj broj 8 koji se zove Dostojanstven rad i ekonomski rast, Cilj 14 - Očuvanje vodenog svijeta i Cilj 11 - Održivi gradovi i zajednice. Isto tako, rezultati indeksa za 2018. pokazuju da je i korupcija još uvjek jedan od velikih izazova za BiH, uprkos tome što je iskorjenjivanje korupcije važan preduslov za članstvo u euroatlantske integracije.

Dosadašnji rezultati pokazuju da je partnerstvo gore navedenih aktera i više nego neophodno, kako bi se u narednom periodu postigao veći napredak u implementaciji ciljeva održivog razvoja.

⁸ Vidjeti više na: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/august-november-2017/private-sector%20%99s-role-implementing-sdgs>

⁹ Vidjeti više na: <http://www.sdgindex.org/assets/files/2018/01%20SDGS%20GLOBAL%20EDITION%20WEB%20V8%20060718.pdf>

Kratak pregled 17 ciljeva održivog razvoja

Kao što je prethodno istaknuto, Agenda 2030 se temelji na 17 povezanih ciljeva održivog razvoja koji se zasnivaju na tri međusobno povezana stuba, kao što su: ekonomski, socijalni i ekološki¹⁰. Ova tri stuba, odnosno dimenzije održivog razvoja usmjerena su na područja kao što su siromaštvo, nejednakost, sigurnost opskrbe hranom, zdravlje, održiva potrošnja i proizvodnja, rast, zaposlenost, infrastruktura, održivo upravljanje prirodnim resursima, klimatske promjene, rodna ravnopravnost, pristup pravosuđu i izgradnja odgovornih institucija. U daljem tekstu dat je pregled za svaki od 17 ciljeva održivog razvoja definisanih Agendum UN-a.

Cilj 1 - Siromaštvo kao globalni problem današnjice s razlogom se nalazi na prvom mjestu ciljeva održivog razvoja UN-a. Ovim ciljem se do kraja 2030. godine želi iskorijeniti ekstremno siromaštvo, posebno populacije u nerazvijenim zemljama, poput onih u Sub-saharskoj Africi, Južnoj Aziji, Jugoistočnoj Aziji, Zapadnoj Aziji i Latinskoj Americi, koja živi s primanjima manjim od 1,25 dolara na dan.¹¹ Također, ovim ciljem se planiraju osigurati i jednaka prava na ekonomске resurse za sve muškarce i žene, a posebno siromašne i ranjive grupe te omogućiti pristup osnovnim uslugama.

Cilj 2 - Bez gladi podrazumijeva da zemlje kroz zajedničko partnerstvo budu posvećene pružanju pristupa sigurnoj i zdravoj hrani, održivoj proizvodnji hrane, investirajući u istraživanje poljoprivrednih proizvoda, tehnologiju i infrastrukturu, kako bi na taj način uticale na smanjenje neuhranjenosti u svijetu.¹² U današnje vrijeme, mnoga prirodna bogastva se rapidno degradiraju, a suše i poplave, uslovljene klimatskim promjenama, također stvaraju još veći pritisak na mnoge resurse od kojih zavisimo. Usljed toga, mnoge žene i muškarci u ruralnim područjima više ne mogu živjeti na svojoj zemlji te su prisiljeni iseljavati se u urbana područja u potrazi za boljim mogućnostima za život.

Cilj 3: Dobro zdravlje i blagostanje; odnosi se na osiguravanje zdravog života, imajući u vidu činjenicu da su ljudi koji žive u zemljama u razvoju i dalje slabog zdravstvenog stanja, i neki od njih još uvijek umiru od lako izlječivih bolesti, poput tuberkuloze, malarije i sezonskih bolesti. Osim toga, kvalitet, kao i profesionalnost zdravstvenih usluga, koji čine zdravstvena

¹⁰ "Ekološka dimenzija tiče se prije svega očuvanja biodiverziteta, očuvanja i racionalne upotrebe prirodnih resursa, smanjenja zagadenja životne sredine, brige oko ugroženih vrsta, njihovih staništa, ekosistema i slično. Socijalna dimenzija odnosi se na društvene odnose, poštovanje ljudskih prava, postizanje društvenog blagostanja, transparentnost društvenih aktivnosti u uključenost ljudi u odlučivanje. Ekomska dimenzija održivog razvoja utemeljena je na principima usklađenosti privrednog razvoja sa resursima i proizvodnim kapacitetima". Vidjeti više na: <http://www.vps.ns.ac.rs/SB/2013/3.7.pdf>

¹¹ "No poverty". The Global Goals for Sustainable Development, 2017 <https://www.globalgoals.org/1-no-poverty>

¹² "Zero Hunger". The Global Goals for Sustainable Development, 2017 <https://www.globalgoals.org/2-zero-hunger>

infrastruktura i zdravstveno osoblje, je na veoma niskom nivou.¹³ Dakle, ovim ciljem se nastoje iskorjeniti mnoge bolesti i rješiti zdravstveni problemi koji se javljaju svugdje u svijetu. Do kraja 2020. godine na globalnom nivou cilj je prepoloviti broj smrtnih slučajeva i povreda do kojih dolazi u prometnim nesrećama, osigurati u što većoj mjeri dostupnost kvalitetnih usluga zdravstvene zaštite i smanjiti broj smrtnih slučajeva kao i oboljenja uzrokovanih zagađenjem zraka, vode i tla.

Cilj 4: Kvalitetno obrazovanje podrazumijeva obavezno osnovno i srednje obrazovanje za svako dijete, potpuno besplatno, kao i jednak pristup predškolskom obrazovanju; jednake mogućnosti za stručno i visoko obrazovanje, uklanjanje stereotipa i diskriminacije, borbu protiv nepismenosti i osiguranje uspješne budućnosti.¹⁴ U okviru toga, važan podcilj je osigurati i rodnu jednakost u obrazovanju te osigurati jednak pristup svim nivoima obrazovanja i stručnoj obuci za ranjive grupe, uključujući osobe s invaliditetom i djecu u ranjivom položaju.

Cilj 5: Rodna ravnopravnost kao pojam podrazumijeva da rodna ravnopravnost spolova nije samo temeljno ljudsko pravo, već i nužan temelj za miran, prosperitetan i održiv svijet. Shodno tome, smatra se da bi osiguranje jednakog pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, dostojanstvenom radu ženama i djevojkama te njihove zastupljenosti u političkim i ekonomskim procesima donošenja odluka doprinijelo većoj koristi za društvo u cijelini. Stoga, "ovim ciljem je neophodno zaustaviti sve oblike diskriminacije žena i djevojaka, eliminisati sve oblike nasilja i eksploracije u javnoj i privatnoj sferi protiv svake žene i djevojčice, i educirati žene o zdravstvenoj zaštiti i reproduktivnom zdravlju"¹⁵.

Cilj 6: Čista voda i sanitarni uslovi; kroz ovaj cilj predviđa se obezbjeđivanje sigurne i pristupačne vode za piće, poboljšanje kvaliteta vode, pristup svim sanitarijama i higijenskim uslovima te pružanje podrške zemljama u razvoju za sanitarno upravljanje u ruralnim područjima.¹⁶ U mnogim dijelovima svijeta postoji nestašica vode ili je ona lošeg kvaliteta uslijed ekonomskih problema i loše infrastrukture, pa je činjenica da svake godine milioni ljudi, od kojih je većina djece, umire od bolesti povezanih sa snabdjevanjem vodom te neadekvatnim sanitarnim i higijenskim uslovima. Između ostalog, "prepostavlja se da će do 2050. godine najmanje jedna od četiri osobe vjerojatno živjeti u zemlji s problemom

¹³ Good Health and Well-Being". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/health/>

¹⁴ "Quality Education". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/4-quality-education>

¹⁵ Gender Equality". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/5-gender-equality>

¹⁶ Clean Water and Sanitation". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/6-clean-water-and-sanitation>

nestašice pitke vode te je preuzimanje napora ka realizaciji ovog cilja od izuzetne važnosti za svaku zemlju"¹⁷.

Cilj 7: Pristupačna energija iz čistih izvora; osigurava mehanizam za povećanje izvora obnovljive energije i energetske efikasnosti; promoviše pristup istraživanju, tehnologiji i ulaganjima u čistu energiju te zagovara proširenje i nadogradnju energetskih usluga za zemlje u razvoju.¹⁸

Cilj 8: Dostojanstven rad i ekonomski rast. Dostojanstven rad i ekonomski rast podrazumijeva poštivanje određenih preduslova, kao što su dostojanstvo, ravnopravnost i fer prihod. Na taj način, Agenda 2030 za održivi razvoj se obavezuje na uspostavljanje i unaprjeđenje održivog ekonomskog rasta, viših nivoa produktivnosti i tehnoloških inovacija, stvaranjem kvalitetnijih radnih mjeseta, zaštitom životne sredine, tehnološkim unaprjeđenjem i inovacijama.¹⁹

Cilj 9: Industrija, inovacije i infrastruktura; zagovara ulaganja u infrastrukturu i industrijalizaciju, povećavanje tržišta i finansijskih usluga; unaprjeđenje istraživanja i industrijskih tehnologija; podržavanje razvoja domaćih tehnologija te pomaganje rasta održivog razvoja u zemljama u razvoju.²⁰

Cilj 10: Smanjenje nejednakosti među zemljama; zagovara jednake mogućnosti za sve (uključujući i migrante) i eleminisanje bilo kakve vrste diskriminacije,²¹ imajući u vidu da u većini zemalja u svijetu, bez obzira na njihov stepen razvijenosti i nejednakosti, i dalje postoje velike razlike u pristupu zdravstvenim i obrazovnim uslugama.

Cilj 11: Održivi gradovi i zajednice; usmjeren je na promociju održivog i pristupačnog stanovanja, urbanizaciju i transportni sistem kao i zaštitu životne sredine.²² Mnogi gradovi se suočavaju sa izazovima kao što su zagušenje prometom, nedostatak sredstava za pružanje osnovnih usluga, nedostatak adekvatnog stanovanja i zastarjela infrastruktura. Stoga, "Agendom o ciljevima održivog razvoja do kraja 2030. nastoji se osigurati pristup za sve, adekvatnom, sigurnom i jeftinom smještaju i osnovnim uslugama; pristupačnim i održivim transportnim sistemima, vodeći računa o potrebama ranjivih skupina, posebno žena, djece, osoba s invaliditetom i starijih. Također, cilj je uspostaviti i pozitivne ekonomske, socijalne i

¹⁷ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/crna-prognoza-vise-od-pola-svijeta-ostat-ce-bez-pitke-vode-do-2050-foto-20180320>

¹⁸ "Affordable and Clean energy". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/7-affordable-and-clean-energy>

¹⁹ "Decent work and Economic growth". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <http://www.un.org/sustainabledevelopment/economic-growth/>

²⁰ "Industry Innovation and Infrastructure". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/9-industry-innovation-and-infrastructure>

²¹ "Reduced Inequalities". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/10-reduced-inequalities>

²² "Sustainable cities and communities". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/11-sustainable-cities-and-communities>

okolišne veze između urbanih, polu-urbanih i ruralnih područja, osnaživanjem nacionalnog i regionalnog planiranja razvoja"²³.

Cilj 12: Odgovorna potrošnja i proizvodnja; "potiče održiviju potrošnju i načine proizvodnje; podržava naučne i tehnološke kapacitete društava, održivo upravljanje i korištenje prirodnih resursa, kao i veću odgovornost za pravilno odlaganje hemikalija i otpad"²⁴.

Cilj 13: Očuvanje klime; usmjeren je na implementiranje efikasnih politika i mjera u borbi protiv klimatskih promjena kao i na jačanje globalnih kapaciteta, imajući u vidu da klimatske promjene značajno utiču na svaku zemlju na svakom kontinentu. Također, "ovaj cilj obezbeđuje različite vrste obrazovnih mehanizama o trenutnoj klimatskoj promjeni i njenim potencijalnim rizicima i posljedicama"²⁵.

Cilj 14: Očuvanje vodenog svijeta; odnosi se na zaštitu i obnavljanje ekosistema, smanjenje zagađenja mora; kontrolu ukupnog ribolova; primjenjuje i podstiče istraživanja i tehnološko obrazovanje za očuvanje okeana i mora; ali što je najvažnije, fokusira se na implementaciju i primjenu međunarodnog zakona o morima.²⁶ Tako se do kraja 2025. godine postavlja globalni cilj da se spriječe i značajno smanje sve vrste zagađenja morskih resursa, a posebno one aktivnosti koje dolaze s kopna.

Cilj 15: Očuvanje života na zemlji; podrazumjeva uspostavu i održivo korištenje kopnenih ekosistema; održivo upravljanje šumama, kako bi se okončalo uništavanje šuma i omogućilo renoviranje degradiranih zemljišta, degradacije tla i sprečavanje uništavanja bioloških raznolikosti.²⁷ Za postizanje ovog cilja biće potrebno mobilizirati i značajno povećati finansijska sredstva iz svih izvora kako bi se doprinijelo očuvanju i održivom korištenju biološke raznolikosti i ekosistema, održivom upravljanju šumama i pošumljavanju, a uz sve prethodno neophodno je i povećanje kapaciteta lokalnih zajednica.

Cilj 16: Mir, pravda i snažne institucije posvećen je unapređenju vladavine prava i pravičnom i jednakom pristupu pravdi; borbi protiv različitih vrsta nasilja, korupcije i podmićivanja, kao i organizovanog kriminala i terorizma, finansijskih zloupotreba i prevara. Isto tako, ovaj cilj promoviše i unapređuje osnovna prava i vrijednosti, kao što su pravo na život u mirnom

²³ Vidjeti više na: <http://www.odraz.hr/media/280411/globalni%20ciljevi%20odrzivog%20razvoja%20do%202030%20izvjestaj.pdf>

²⁴ "Responsible consumption and production". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/12-responsible-consumption-and-production>

²⁵ Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg13>

²⁶ Life Below Water". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/14-life-below-water>

²⁷ Life on Land". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/15-life-on-land>

okruženju i bez diskriminacije.²⁸ Za postizanje ovog cilja, u narednom periodu biće neophodno osnažiti relevantne nacionalne institucije, kao i preko međunarodne saradnje izgraditi kapacitete na svim nivoima, posebno u zemljama u razvoju.

Cilj 17: Partnerstvo do cilja/tehnologija je posljednji cilj na listi Agende 2030 i usmjeren je na prikupljanje resursa, poboljšanje prikupljanja domaćih prihoda, i što je najvažnije, omogućava pristup nauci, tehnologiji i inovacijama zemljama u razvoju.²⁹ Ujedno, ovaj cilj se zalaže za jačanje načina provedbe i učvršćivanja globalnih partnerstava za održivi razvoj.

Upoređivanje rezultata i realizacije Milenijumskih razvojnih ciljeva i Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Milenijski razvojni ciljevi koji su 2015. godine nadograđeni Agendom o ciljevima održivog razvoja su od iznimne važnosti za razvojnu politiku djelovanja BiH. Ovi razvojni ciljevi za BiH također imaju veliki značaj jer daju globalni kontekst koji određuje do sada potcijenjene aspekte procesa globalizacije, posebno onih vezanih za smanjenja siromaštva, humanizacija razvoja i unaprjeđenje razvojne pomoći.

Podsjetimo da je BiH bila srednje razvijena evropska zemlja prije rata 1992-1995, a isti je uzrokovao ogromne ljudske i materijalne gubitke. "Poslije velikih ratnih razaranja i velike međunarodne podrške za obnovu i razvoj, BiH još uvijek se nalazi na prekretnici između ekonomske, socijalne i političke zavisnosti, sa jedne, i samoodrživosti i vlastite odgovornosti za razvoj sa druge strane"³⁰. U tom kontekstu, ispunjavanje Milenijumskega razvojnega ciljeva je od posebnog značaja za BiH i njene građane, prije svega zbog posljedica rata ali i zbog aktivnosti koje su uslijedile na putu integrisanja BiH u EU.

U tu svrhu, BiH je u toku pripreme prve Srednjoročne razvojne strategije za period 2004-2007, u saradnji sa nadležnim institucijama u BiH, ugradila indikatore Milenijumskega razvojnega ciljeva kako bi se mogla pratiti implementacija ove Strategije i ujedno doprinijelo bržoj integraciji zemlje u EU. Također, treba istaći da je u periodu implementacije Milenijumskega razvojnega ciljeva, BiH potpisala i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji potiče zemlje Zapadnog Balkana da se pridruže EU i da na taj način unaprijede stanje u društveno-ekonomskoj, političkoj i ekološkoj oblasti na različitim nivoima.³¹ Cijeli niz Milenijumskega ciljeva

²⁸ Peace, Justice and Strong Institutions". The Global Goals for Sustainable Development, 2017 <https://www.globalgoals.org/16-peace-justice-and-strong-institutions>

²⁹ "Partnerships for the goals". The Global Goals for Sustainable Development, 2017. <https://www.globalgoals.org/17-partnerships-for-the-goals>

³⁰ http://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/GLAVNI%20DOKUMENT_UNDP.pdf

³¹ Kosić, I. "Political Analysis, SDGs in BiH-Leaving no one behind". Foreign Policy Initiative BH. Sarajevo. December, 2016. Dostupno na: <http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2017/Finalna%20ENG.pdf>

za BiH u cijelosti je povezan sa procesom evropskih integracija i oblasti obuhvaćene Milenijskim ciljevima značajno se nadopunjuju implementacijom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Kada je u pitanju realizacija osam Milenijskih razvojnih ciljeva, do sada objavljeni izvještaji o njihovoj implementaciji u BiH³², ukazuju na različite nivoje napretka u zemlji, sa mnoštvom razvojnih pitanja koja još uvijek zahtijevaju fokus i napor svih nivoa vlasti kako bi se na adekvatan način i riješila. Tako na primjer, zaključak prethodne Srednjoročne razvojne strategije BiH ukazuje "da implementacija mjera na osnovu Milenijskih razvojnih ciljeva do sada nije dala dobre rezultate i da je potrebno uložiti još mnogo napora i rada, strpljivosti, dijaloga i spremnosti na kompromise, kako bi se osigurao usuglašen i stabilan napredak u svim oblastima života, kao preduvjet za kvalitetan život građana BiH i članstvo u EU"³³. Nedovoljnom napretku na ovom planu, značajno je doprinijela i percepcija da ciljevi i vrijednosti globalnog razvoja prenaglašavaju određene potrebe nerazvijenih dijelova svijeta pa se uslijed toga implementaciji Milenijskih ciljeva u BiH nije posvećivalo dovoljno pažnje. Umjesto toga, prioritet se davao drugim pitanjima koja su bacila u sjenu sve ostale razvojne potrebe zemlje, kao što su postratne potrebe za rekonstrukcijom i zahtjevi u vezi sa pristupanjem EU u pogledu institucionalnog razvoja i promjena zakonodavnog okvira.

Prema zvaničnim podacima, može se reći da BiH "do 2013. godine nije realizovala nijedan od Milenijskih ciljeva u potpunosti. Oko 30 % zadanih ciljeva unutar općih ciljeva postignuto je u 2014. godini. Za 17 % ciljeva je bilo izvjesno da će biti usvojeni a postojao je potencijal za usvajanje još 17 % njih, dok za 36 % nije bilo vjerovatno da li će biti postignuto"³⁴. Drugačije rečeno, Agenda Milenijskih razvojnih ciljeva u BiH nije rezultirala s nekim posebnim uspjehom. Iako je uspjeh u područjima koja nisu predvidjela drastičnu promjenu ekonomskih i društvene klime bio neizbjegjan, to nije bio slučaj s projektima koji su zahtjevali trajne transformacije i sistemsko planiranje.³⁵ Uprkos svakom pozitivnom i prosperitetnom postignuću, SSP nije uspio riješiti međuetničke podjele, i da sa jedinstvenim glasom, jasno naglasi najvažnije prioritete u regionu. Na taj način, SSP nije uspio da obezbijedi konzistentnu evropsku perspektivu na Balkanu.³⁶

Analiza Svjetske trgovinske organizacije također ističe se da "ekonomski rast u BiH i drugim zemljama Zapadnog Balkana u poređenju sa ekonomskim rastom BDP-a po glavi stanovnika centralnoevropskih zemalja i zemalja članica EU, ne prati pozitivan trend još od 1989.

³² Dostupno na: <https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/bih/31.pdf>

³³ Isto.

³⁴ Vidjeti više na: <http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/08/SDGs-i-BiH-Final-BOS.pdf>

³⁵ Kosic,I. "Political Analysis, SDGs in BiH- Leaving no one behind". Foreign Policy Initiative BH. Sarajevo. December, 2016. <http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2017/Finalna%20ENG.pdf>.

³⁶ Sebastian, S. "The Stabilisation and Association Process: are EU inducements failing in the Western Balkans?". Fride, 53 Working Paper, February 2008.

http://fride.org/download/WP53_EU_Western_Balkans_ENG_feb08.pdf

godine"³⁷. Tako podaci ove organizacije ukazuju da je BiH imala veći BDP po glavi stanovnika 1989. godine, nego u 2017. godini. Nizak napredak evidentno je bio podstaknut i ekonomskom krizom iz 2008. godine.³⁸ Usporeni razvoj pojedinih zemalja Zapadnog Balkana, uključujući i BiH, sa zemljama EU također je uzrokovao poteškoće u ispunjavanju Milenijskih razvojnih ciljeva. Visoka stopa nezaposlenosti, koja je značajno viša od prosjeka u zemljama EU, nezaposlenost mladih, obolijevanja, niski obrazovni standardi, povećana stopa nasilja u porodici, rast broja socijalno ugrožene djece, povećana potreba starijeg stanovništva za adekvatnim uslugama njege i dalje su neki od ključnih problema sa kojima se suočava BiH, iako su sve to bili prioriteti koji su trebali biti ispunjeni shodno Milenijskoj deklaraciji.

Kada su u pitanju postignuti rezultati implementacije Ciljeva održivog razvoja u BiH, ne može se zanemariti činjenica da je u poređenju sa Milenijskim ciljevima, realizacija pojedinih održivih ciljeva bila znatno uspješnija. Napredak je posebno uočen u pogledu smanjenja relativne stope siromaštva, upisa u srednju školu i u ustanove višeg obrazovanja, smanjenja stope smrtnosti dojenčadi u BiH kao i majki živorodjene djece. Međutim, u nešto lošijem svjetlu je ispunjenje cilja **Dobro zdravlje i blagostanje**, imajući u vidu da je procenat smrtnosti djece mlađe od 5 godina starosti na vrlo visokom nivou. U poređenju sa 2015. godinom, kada je ispunjenje ovog cilja imao status 'vjerovatnog poboljšanja'³⁹, najnovija analiza iz 2017. godine pokazuje da stopa smrtnosti djece ispod 5 godina starosti na 1000 živorodenih, raste.⁴⁰

Sprovođenje cilja kao što je **Kvaliteta obrazovanja** u BiH daje također različite rezultate. Iako se u odnosu na prošlost, današnja mlada populacija BiH upisuje i uspješno završava osnovnu i srednju školu, to nažalost nije slučaj kod upisa djece u sistem predškolskog odgoja.⁴¹

Međutim, u ovom području nema podataka za 2017. godinu. Upis u visoko obrazovne škole općenito zadovoljava očekivanja ciljeva održivog razvoja, međutim samo određen broj studenata koji upisuju školovanje na visokoškolskim ustanovama završava studij. Slično je i sa privatnim fakultetima u BiH, obzirom da je procenat studenata koji uspješno završe posljednju godinu studija ispod 15 posto. Kada je u pitanju cilj **Rodna ravnopravnost**, podaci za 2017. godinu su šturi i na temelju njih nije moguće procijeniti napredak. S druge strane,

³⁷ Dostupno na: <https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/gdp-per-capita>

³⁸ "Convergence with developed Europe is slowing". The Economist. April 11, 2018. <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1636606147&Country=Serbia&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic%20growth>

³⁹ UN Sustainable Development Goals- Selected indicators to measure progress in Bosnia and Herzegovina". Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, number 13. Sarajevo, 05.04.2018. http://www.bhas.gov.ba/saopstenja/2018/RDE_05_2018_Y1_0_BS.pdf

⁴⁰ UN Sustainable Development Goals- Selected indicators to measure progress in Bosnia and Herzegovina". Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, number 13. Sarajevo, 05.04.2018. http://www.bhas.gov.ba/saopstenja/2018/RDE_05_2018_Y1_0_BS.pdf

⁴¹ Agic, J. "BiH: Nikad više univerziteta, a manje obrazovanih". Aljazeera Balkans, 8. juli 2016. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/bih-nikad-vise-univerziteta-manje-obrazovanih>)

cilj ***Partnerstvo za održivi razvoj*** pokazuje povećan pozitivan trend, posebno kada je u pitanju upotreba novih tehnologija.⁴²

Stoga, kada se uporede rezultati i realizacija Milenijskih razvojnih ciljeva i Ciljeva održivog razvoja, može se reći da u BiH, nešto više od trećine ciljeva održivog razvoja, kao što su, između ostalog, Čista voda i sanitarni uslovi, Pristupačna energija iz čistih izvora, pokazuju pozitivan trend. Za razliku od toga, ciljevi Dobro zdravlje i blagostanje, Dostojanstven rad i ekonomski rast, Industrija, Inovacije i infrastrukture i Održivi gradovi i zajednice pokazuju negativan trend. Neutralan trend pokazuju ciljevi kao što su: Bez Siromaštva, Bez gladi, Odgovorna potrošnja i proizvodnja i Očuvanje klime, dok podaci za ciljeve Kvalitetno obrazovanje i Rodna ravnopravnost ne postoje.

Neki od ciljeva održivog razvoja kao što su cilj 3, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 16 i 17 se preklapaju sa ciljevima i obavezama datim u dokumentu "Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine 2018-2023", kojom se politički zvaničnici BiH obavezuju da do 2023. godine prate norme i vrijednosti EU. Između ostalog, cilj 16 je jedan od najvažnijih ciljeva koji je usmjeren na ***Mir, pravdu i jake institucije***, a neki njegovi sastavni segmenti kao što unaprjeđenje sigurnosti i razvoj efikasnih, odgovornih i jakih institucija na višim nivoima vlasti ne mogu da se postignu bez implementacije drugih ciljeva. Ipak, prema rezultatima iznesenim u saopštenju Agencije za statistiku BiH o implementaciji 17 održivih ciljeva, evidentno je da državne i lokalne vlasti BiH samo djelimično ispunjavaju ove ciljeve. Ova tvrdnja može biti podržana činjenicom da je BiH u dosadašnjem periodu pokazala slab učinak u pogledu održivog ekonomskog razvoja i izrade Nacionalne strategije za održivi razvoj.

⁴² Ibid.

Zaključak

Agenda 2030 o 17 ciljeva održivog razvoja UN-a pokazuje ogroman uticaj u društvenoj, ekonomskoj, političkoj i ekološkoj oblasti u svim zemljama svijeta. Zahvaljujući provedbi Agende 2030 u mnogim dijelovima svijeta postignut je brz i stabilan ekonomski rast. Šta više, statistički rezultati iz 2017. pokazuju da je zahvaljujući provedbi Agende, u poređenju s prošlom decenijom, u svijetu došlo do smanjenja siromaštva. Ipak, činjenica je da predstoji još mnogo zahtjevnog rada i planiranja na putu ka ispunjenju ovih ciljeva.

Na primjeru BiH, može se vidjeti da nacionalne i lokalne vlasti samo djelimično ispunjavaju provođenje ciljeva održivog razvoja. O tome svjedoči činjenica da je BiH pokazala slab napredak s obzirom na postignuti održivi ekonomski razvoj. Međutim, slab i spor ekonomski razvoj nije jedini problem u BiH. Nacionalne i lokalne vlasti, s jačanjem mehanizama međunarodne zajednice trebaju unaprijediti i mehanizme za kontrolu i sprečavanje korupcije. U BiH, kao i u bilo kojoj drugoj nedovoljno razvijenoj zemlji jugoistočne Europe, proces korupcije neraskidivo je povezan s ekonomskim rastom i stvaranjem novih radnih mesta. Zbog toga, postoji potreba za većim nadzorom i većom kontrolom državnih vlasti prema radnom osoblju, naročito u javnom sektoru.

Autor analize o ciljevima održivog razvoja u BiH, Igor Kosić ukazuje da "lokalne i nacionalne vlasti u BiH ne bi se trebale oslanjati samo na ekonomski sredstva, ili političke i društvene projekte u procesu izgradnje mira i pomirenja i vladavine zakona, već bi također trebali pronaći mehanizam kojim će se više oslanjati na njihove individualne nacionalne, a posebno lokalne političke i ekonomski kapacitete"⁴³. Analiza također pokazuje da u dosadašnjem periodu predstavnici nacionalne vlasti nisu uložili određene napore za provedbu ciljeva održivog razvoja u BiH, što se ne može poreći za lokalne nivoe vlasti, koje u određenoj mjeri preuzimaju aktivnosti i izdvajaju više sredstava za provedbu ciljeva održivog razvoja.

Još jedna važna činjenica je da ciljevi održivog razvoja u BiH ne trebaju biti implementirani samo od strane predstavnika političkih struktura, već je neophodno da se u njihovu realizaciju uključe različiti akteri kao što su poslovni sektor, civilno društvo i pojedinci koji značajno mogu doprinijeti većoj vidljivosti ciljeva održivog razvoja. Pored toga, cijeli proces nije moguće ispuniti ukoliko nacionalne vlasti BiH ne preduzmu mjere i aktivnosti za izradu i implementaciju Nacionalne strategije za održivi razvoj.

⁴³ Vidjeti više na: <http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2017/Finalna%20ENG.pdf>

Literatura:

1. Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, number 13. Sarajevo, 05.04.2018. "UN Sustainable Development Goals-Selected indicators to measure progress in Bosnia and Herzegovina".
2. Agic, Jasmina: "BiH: Nikad više univerziteta, a manje obrazovanih". Aljazeera Balkans, 8. juli 2016. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/bih-nikad-vise-univerziteta-manje-obrazovanih>)
3. European Commission, European Neighborhood Policy And Enlargement Negotiations. "Stabilization and Association Agreement, between the European Communities and their Member States, of the one part, and Bosnia and Herzegovina, of the other part", 2007.
http://www.dei.gov.ba/dei/direkcija/sektor_strategija/sporazum/glavni_text/default.aspx?id=19710&langTag=bs-BA
4. Kosic, Igor. "Political Analysis, SDGs in BiH- Leaving no one behind". Foreign Policy Initiative BH. Sarajevo. December, 2016.
<http://www.fes.ba/files/fes/pdf/publikationen/2017/Finalna%20ENG.pdf>
5. Namit Agarwal, Ruth Mhlanga, Uwe Gneiting. "Raising the Bar-Rethinking the Role Business in the Sustainable Development Goals". Oxfam Discussion Papers, 2017. https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/dp-raising-the-bar-business-sdgs-130217-en_0.pdf
6. OECD Better Polices for Better Life, 2015. "The Sustainable Development Goals: An Overview of Relevant OECD analysis, tools and approaches". <https://www.oecd.org/dac/The%20Sustainable%20Development%20Goals%20An%20Overview%20of%20relevant%20OECD%20analysis.pdf>
7. OECD. "States of Fragility 2015-Meeting Post-2015 Ambitions", 2015. <http://www.oecd.org/dac/governancepeace/conflictfragilityandresilience/docs/FINAL%20States%20of%20Fragility%20Highlights%20document.pdf>
8. Ognenovska Simona, Papa Aleka. "Meaningful Involvement of CSOs in SDGs: Are the Western Balkans Falling Behind?". Policy Brief prepared in the framework of the regional project "Western Balkan CSOs for Global Development" supported by Austrian Development Cooperation and SlovakAid. August, 2017. http://idmalbania.org/wp-content/uploads/2017/08/WB_PolicyBrief_SDG.pdf
9. Sebastian, S. "The Stabilisation and Association Process: are EU inducements failing in the Western Balkans?". Fride, 53 Working Paper, February 2008. http://fride.org/download/WP53_EU_Western_Balkans_ENG_feb08.pdf

10. Sustainable Development Solutions Network-A Global Initiative for The United Nations. "Getting started with the Sustainable Development Goals- A guide for Stakeholder". December 2015.
<http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2015/12/151211-getting-started-guide-FINAL-PDF-.pdf>
11. The Economist. "Convergence with developed Europe is slowing". April 11, 2018.
<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1636606147&Country=Serbia&topic=Economy&subtopic=Forecast&subsubtopic=Economic%20growth>
12. Thomson S. "What are the Sustainable Development Goals?". World Economic Forum. Last modified: 16 Sep 2015.
<https://www.weforum.org/agenda/2015/09/what-are-the-sustainabledevelopment-goals/>
13. UNDP Bosnia and Herzegovina (2014). Millennium Development Goals Progress towards the Realisation of in Bosnia and Herzegovina 2013 Report.
http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/en/home/library/mdg/-napredak-urealizaciji-milenijumskih-razvojnih-ciljeva-u-bih-20.html
14. United Nations Development Programme. 2018 "Sustainable Development Goals".
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>
15. United Nations. "Transforming the World: The 2030 Agenda for Sustainable Development". A/RES/70/1.
<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
16. United Nations, 2017. "The Sustainable Development Goals Report 2017".
<https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf>
17. United Nations Development Group. 2016. "The Sustainable Development Goals are coming to life - Stories of country implementation and UN support".
<https://undg.org/wp-content/uploads/2016/12/SDGs-are-Coming-to-Life-UNDG-1.pdf>
18. Department of Economic and Social Affairs of United Nations. "Sustainable Development Knowledge Platform".
<https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>
19. The Global Goals for Sustainable Development, 2017. "The 17 Goals".
<https://www.globalgoals.org>

*Centar za sigurnosne studije
Centre for Security Studies*

*Branilaca Sarajeva 13/I, 71 000
Sarajevo
Tel: +387 33 262 455 / 262 456
Fax: +387 33 223 250
e-mail: info@css.ba
www.css.ba*